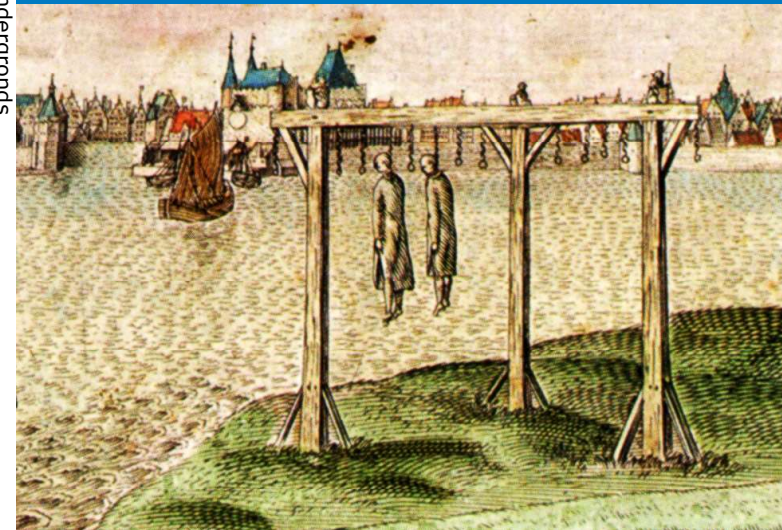

De Dordtse stadsgalg op de voormalige gors Galghorde in de gemeente Zwijndrecht

Een archeologische waarneming uit 1966

M.C. Dorst

Vakteam Erfgoed /
Archeologie

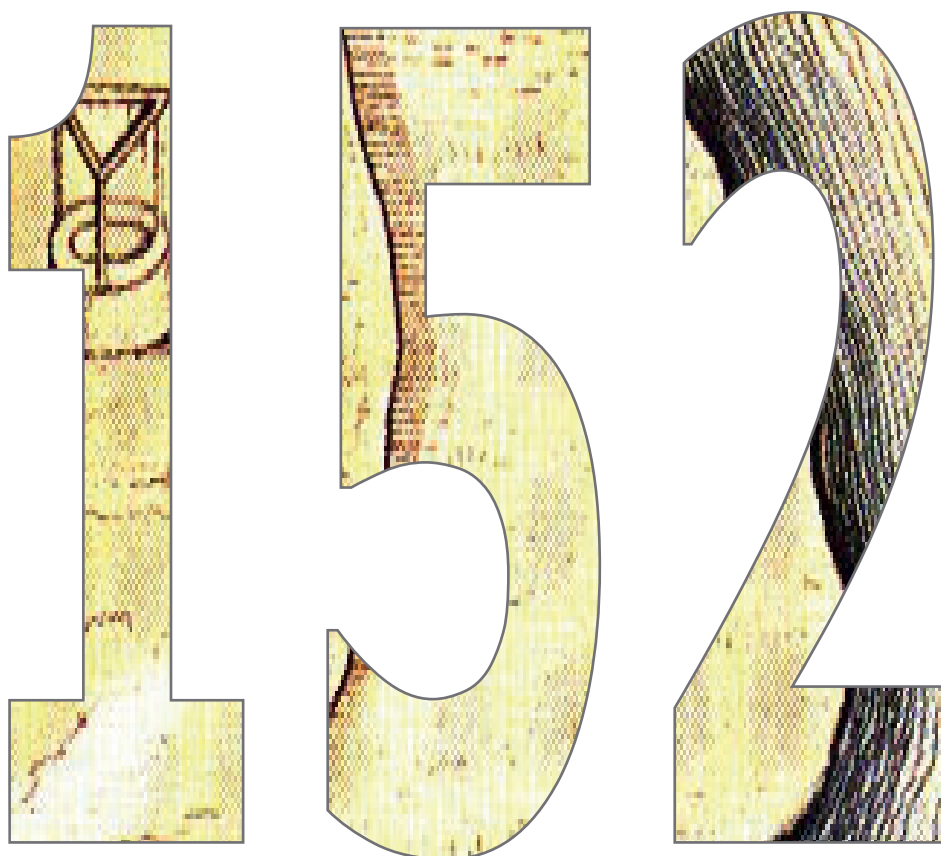
Gemeente Dordrecht
Spuiboulevard 300
Postbus 8
3300 AA Dordrecht
www.dordrecht.nl/archeologie

Dordrecht Ondergronds 152

**De Dordtse stadsgalg op de
voormalige gors Galghorde
in de gemeente
Zwijndrecht**

Een archeologische waarneming uit 1966

M.C. Dorst

2023

Gemeente Dordrecht
Vakteam Erfgoed/Archeologie

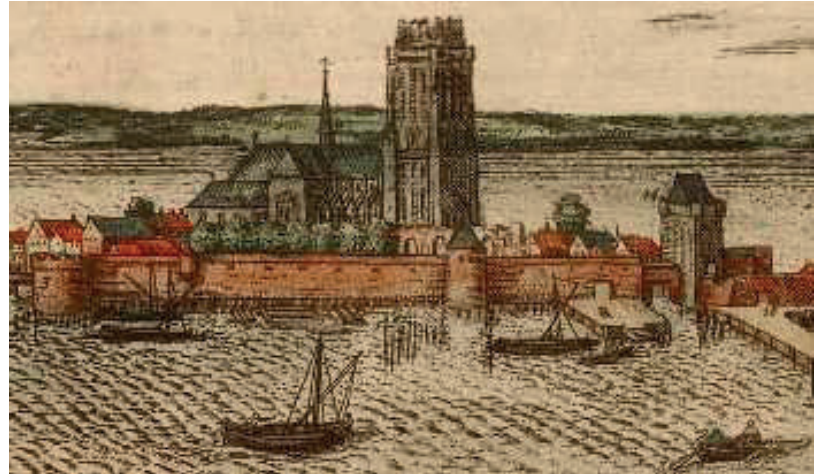
Colofon

ISSN: 1876-2379
Tekst: M.C. Dorst
Inhoudelijke toetsing: J. Hoevenberg
Redactie: J. Hoevenberg
Afbeeldingen: Gemeente Dordrecht, Vakteam Erfgoed/Archeologie, tenzij anders vermeld.
Vormgeving: M.C. Dorst
Drukwerk: n.v.t.
Uitgave: Gemeente Dordrecht, mei 2023

Gemeente Dordrecht
Cluster Ruimtelijke Kwaliteit / Vakteam Erfgoed / Team Archeologie
P: Postbus 8, 3300 AA Dordrecht
T: (078) 7708223
E: monarch@dordrecht.nl
W: www.dordrecht.nl/archeologie.nl / www.facebook.com/DordrechtOndergronds

© Gemeente Dordrecht, 2023

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch databestand of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave dient men zich tot de uitgever te wenden.

1 Inleiding	5
1.1 Onderzoekskader	5
1.2 Administratieve gegevens	5
2. Bureauonderzoek	7
2.1 Algemene informatie rechtspraak en galgenvelden Middeleeuwen en Nieuwe Tijd	7
2.2 Het Dordtse gerecht en de stadsgalg in de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd	7
3. De veldwaarnemingen in 1952 en 1966	13
Literatuur	17

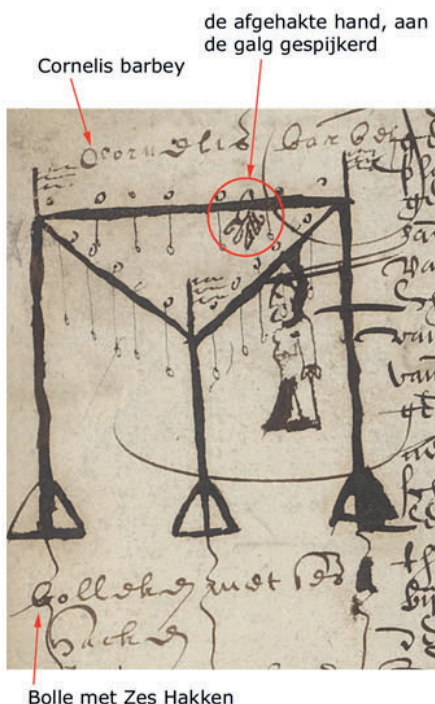

Gevangenen bij de galg met daarvoor een leger. Door: Pieter Molenaer, 1e helft 17e eeuw.

*Jonge Smout die sprong te kort
Van de ladder binnen Dort,
En hij smoorde in zijn longen;
Had hij niet te kort gesprongen,
Hij zou komen bij zijn vaer
Om een zaelig nieuwe jaer.*

Spottend nieuwjaarsgedicht uit 1629 van Vondel aan de dominee Adriaan Smout, suggererend dat deze een bastaardzoon zou hebben welke in Dordrecht zou zijn ophangen. Dit was zeer waarschijnlijk slechts lasterpraat; de enige gehangene voor wie het jaartal enigszins klopt, was een zekere Cornelis Barbey, afkomstig uit Hondschote (Frans-Vlaanderen); een zware crimineel die op 19 juni 1627 in Dordrecht werd opgehangen voor moord (uit: K.J. Bostoen, 1989: Literatuur, jaargang 6; Vondel contra Smout. De calvinistische predikant Adriaan Joriszoon Smout in Vondels hekeldichten).

Van de betreffende persoon is meer bekend uit het Dordtse klepboek. Cornelis Barbey stond ook wel bekend als "Bolle met Zes Hakken". Voordat hij werd opgehangen, werd eerst zijn rechterhand afgehakt. Deze werd vervolgens tegen de paal van de galg gespijkerd. Door de stadssecretaris is in het klepboek, waarin de besluiten van het stadsbestuur werden bijgehouden, een tekening gemaakt van het lijk van Cornelis aan de galg (onder).

Archief Dordrecht, GAD-009-0197-Klepboeken_324 (met dank aan dhr. T. de Bruijn, gemeentearchivaris Archief Dordrecht)

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

In april 2023 is bij het vakteam erfgoed van de gemeente Dordrecht een archiefmap aangeboden over een archeologische waarneming in 1966. Het aanbod kwam van dhr. G.F.H.M. Kempenaar van Archeologie Rotterdam (voorheen het BOOR) van de gemeente Rotterdam.¹ Het betreft de documentatie van de funderingsresten van de Dordtse stadsgalg die in de huidige gemeente Zwijndrecht stond. De map is gevonden bij het opruimen van het archief van Archeologie Rotterdam en vanwege het belang voor Dordrecht overgedragen aan het vakteam erfgoed van de gemeente Dordrecht.

Aangezien er tot nu toe van de fundering niet meer bekend was dan één foto uit 1966, is deze archiefvondst heel belangrijk. Niet alleen is in dat jaar de hele fundering nauwkeurig opgetekend, maar is ook de locatie van de galg gedocumenteerd. Deze vondst is dermate belangrijk dat besloten is om deze in een rapportage nader te bespreken. Dit document betreft de rapportage van een bureauonderzoek, de archeologische waarneming uit 1966 en een afsluitende interpretatie van de vondst.

1.2 Administratieve gegevens

Aard onderzoek:	archeologische waarneming
Projectcode:	DDT 2023-4 (zie ook DDT 6604)
ARCHIS:	onderzoeksmeldingsnr. 5406283100
Periode:	Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd
Uitvoeringsperiode:	10 oktober 1966 (rapportage april 2023)
Gemeente/wijk:	Zwijndrecht / voormalig gors, nu in geul van de Noord
Straat/toponiem:	ten oosten van Noordpark 44 te Zwijndrecht
Provincie:	Zuid-Holland
Kaartblad:	38C
RD coördinaten :	(waarschijnlijk bij benadering) centrum 105.437 / 426.372
Opdrachtgever:	n.v.t.
Contactpersoon:	n.v.t.
Uitvoerders:	dhr. J.T. Bokma (velddocumentatie 1966, tekenaar Rijkswaterstaat), dhr. M.C. Dorst (rapportage, gemeente Dordrecht, vakteam erfgoed, senior KNA-archeoloog, actorregisternummer 44280884)
Bevoegde overheid:	Gemeente Dordrecht
Autorisatie onderzoek:	dhr. J. Booij (clustermanager)
Autorisatie rapport:	mevr. J. Hoevenberg (senior KNA-archeoloog, actorregisternummer 59356510)
Status rapport:	goedgekeurde definitieve versie, d.d. 15 mei 2023
Archivering:	digitaal: Archief Vakteam Erfgoed/archeologie E-depot Nederlandse Archeologie http://www.dans.knaw.nl) analoog: Stadsdepot gemeente Dordrecht (Dordrechts Museum/Collectie Archeologie)

¹ Waarvoor hartelijk dank.

2. Bureauonderzoek

2.1 Algemene informatie rechtspraak en galgenvelden Middeleeuwen en Nieuwe Tijd

Met het ontstaan van de steden in de Middeleeuwen wordt ook de rechtspraak beter geregeld. De rechtshandhaving in de stad werd uitgeoefend door de schout - als vertegenwoordiger van de graaf- en schepenen (de hoge vierschaar) die onder andere keuren uitgaven. Deze keuren waren de wetten waarin de regels waren vermeld waaraan de stedelijke burgers zich moesten houden. Ook hielden ze zich bezig met rechtspraak en waren dus bevoegd om straffen uit te delen. Hieronder viel ook de doodstraf welke op verschillende wijze kon worden voltrokken, waaronder onthoofding, ophanging/wurging, verbranding/verdrinking en radbraken. De uitvoering van dergelijke straffen gebeurde in de regel publiekelijk omdat het, naast het hoofddoel als straf, ook ter afschrikking diende. De straf werd dan ook voltrokken in de openbare ruimte, meestal in de directe nabijheid van de plaats van rechtsspraak; het schepenhuis/stadhuis.

2.2 Het Dordtse gerecht en de stadsgalg in de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd

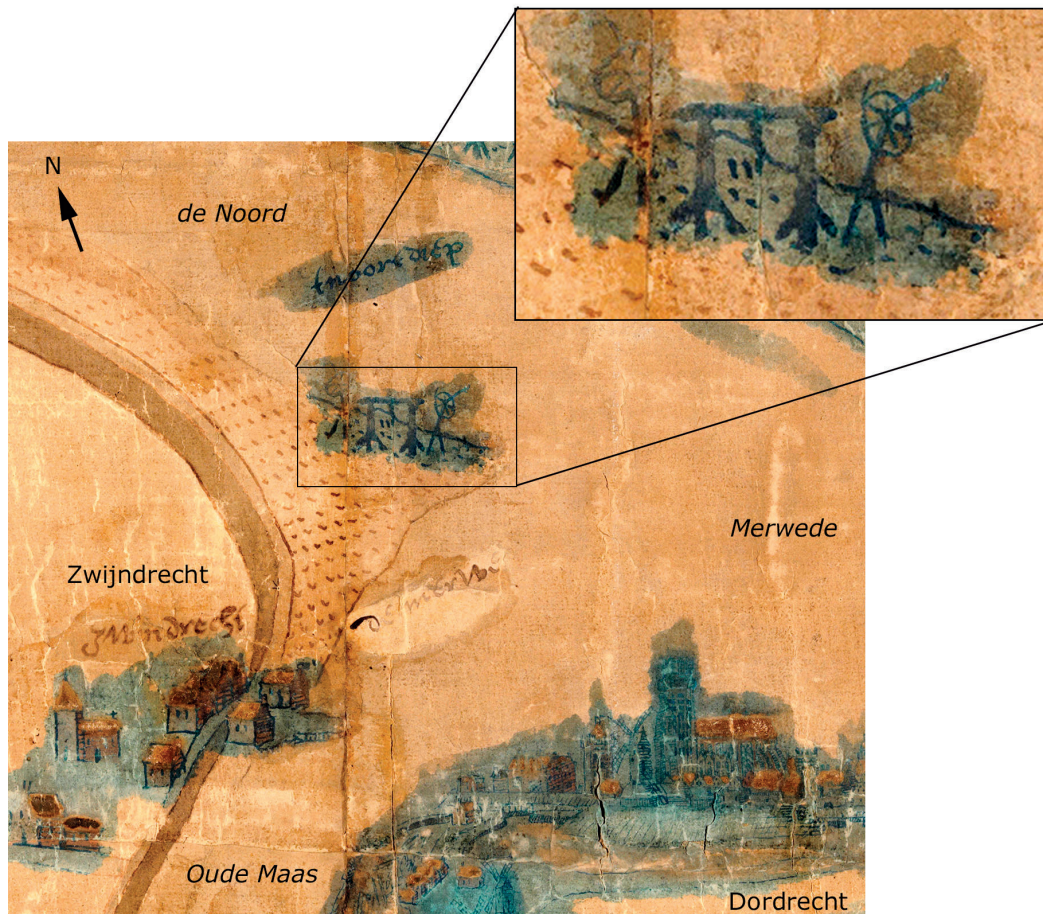
In Dordrecht hield de Hoge Vierschaar zitting op de eerste verdieping van een groot pand dat naast/tegen de Tolbrugstoren op de Tolbrug stond (de schepenzaal). De Vierschaar bestond uit de schout en 11 schepenen van de stad. Mogelijk lag de executieplaats gedurende de middeleeuwen hier direct buiten vóór dit gebouw. Vanaf ten minste de 16e-eeuw gebeurde dit op een pleintje bij de Waag aan de Wijnstraat. Na de publiekelijke voltrekking van een doodsvonnis werd het lijk naar een plek buiten de stad gebracht. Van oudsher lagen de plaatsen van deze tentoonstellingslocaties altijd ten noorden van steden, wegen en waterwegen. Als extra vernedering werd het lijk vanaf de executieplaats hier naartoe gesleept; soms met het gezicht over de grond of, volgens vonnis op een horde of een kar. Bij steden waar de expositieplaats van het gerecht alleen via het water bereikbaar was, werd het lijk daar in een vaartuig van onaanzienlijke makelij naar toe geroeid.² Dit was ook het geval in Dordrecht; de lijken van de terechtgestelden werden naar de Diefsteiger op de kop van de Wijnstraat gebracht en vanaf daar naar de expositieplaats overgevoerd. Er stonden hier twee galgen aan de Noord: de noordelijke van de baljuw en de zuidelijke van de stad/schout. De baljuwgalg werd gebruikt voor rechtspraak op het platteland van Zuid-Holland, waarover de baljuw (als equivalent van de stedelijke schout) rechtssprak.³ Deze zuidelijk galg was dus de belangrijkste en de stadsgalg van Dordrecht. De galg lag dus op de andere oever van de Merwede, op een gors dat bekend stond als de Galghorde of het Galgenbosch. Deze was hier aanwezig vanaf 31 juli 1346, toen gravin Margaretha van Henegouwen de stad toestemming gaf om de galg, die daarvoor binnen de stad stond, naar hier te verplaatsen.⁴ Het lag strategisch en goed zichtbaar op de plek waar de Merwede zich splitst in de Noord en de Oude Maas. Op de expositieplaats van het gerecht stonden verschillende structuren waaronder een galg, één of meerdere radstaken en palen. Afhankelijk van het misdrijf en de executiemethode werden de lijken hier dan (weer) opgehangen of op het rad/aan de paal gezet. Gehangenen werden hier weer aan de galg gehangen, mensen die in de stad waren geradbraakt, werden weer op het rad gezet en zij die gewurgd zijn, werden aan de paal gezet. De lijken bleven hier vervolgens tentoongesteld totdat ze, zoals genoemd "*..van de galg dropen*". Dit betekende zo lang dat ze door atmosferische omstandigheden en door "*kraay en rat*" waren vergaan.

Vanaf de vroegst bekende afbeelding, het Sint Elisabethsaltaar uit circa 1490, is de locatie van de stadsgalg altijd duidelijk op kaarten aanwezig (afb. 1 en 2).

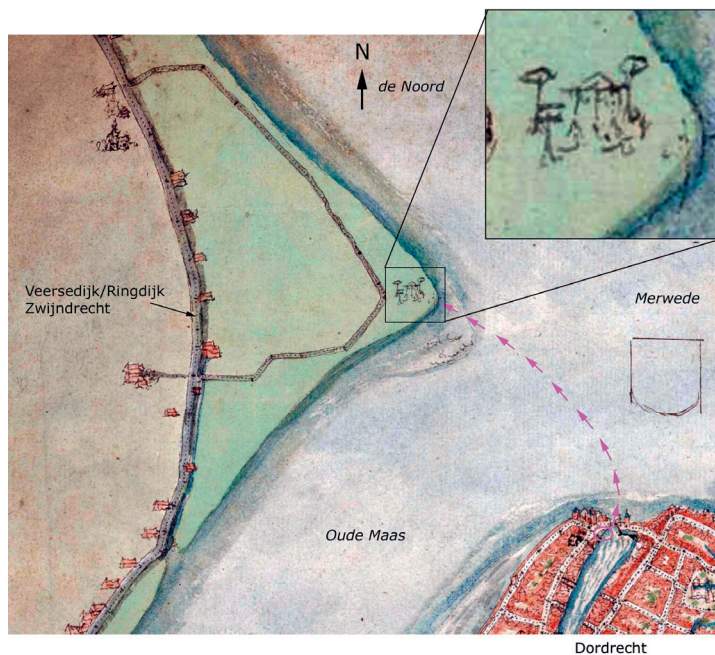
² Jelgersma 1978, 11.

³ Met dank aan dhr. H. 't Jong voor de verduidelijking m.b.t. tot rechtsspraakverhouding tussen schout en baljuw.

⁴ Zonder auteur, 2022: Dordrecht Monumenteel nr. 81, januari 2022, pagina's 9-10.

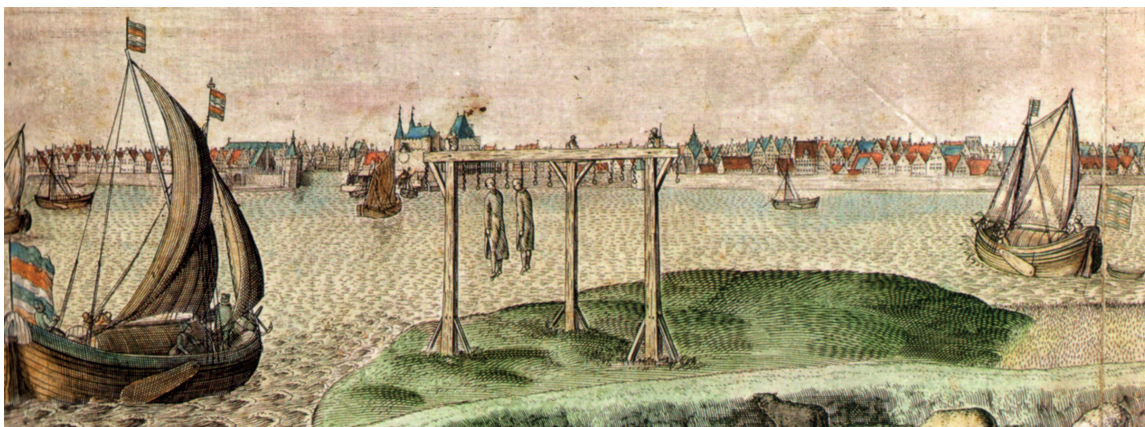

Afb. 1. Een uitsnede van de zogenoemde "reuzenkaart" van C. Schilder, vermoedelijk uit de periode 1537-1540. Hierop is buitendijks op de gors de expositieplaats van het Dordtse gerecht te zien. Dit is aangegeven als een houten galg met aan weerszijden een radstaak (RAD, inventarisnr. 552_299001, bewerkt door Dorst 2023, vakteam erfgoed).

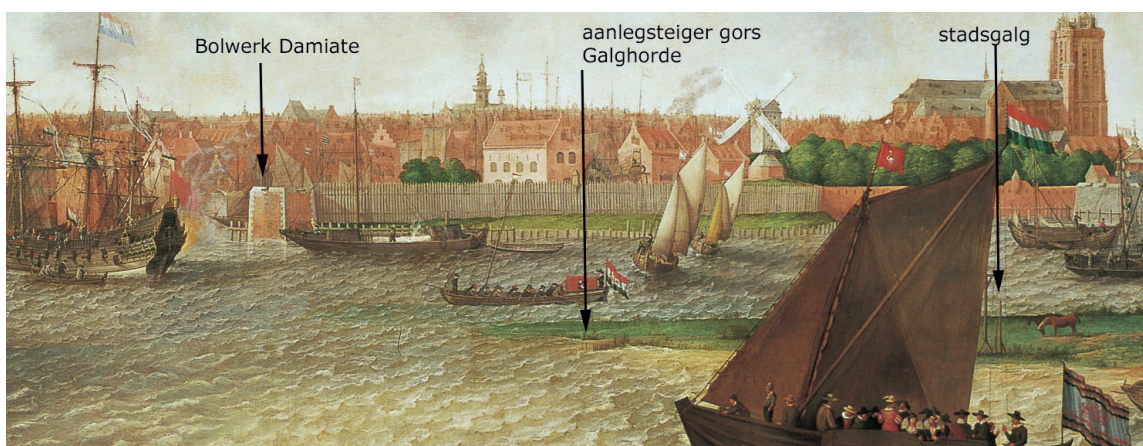
Afb. 2. Een uitsnede van een kaart van Jacob van Deventer, rond circa 1550. Hierop is de expositieplaats te zien op de uiterste punt van de gors. Het is hier aangegeven als een drieledige, houten galg met rondom drie radstaken en mogelijk één paal (zie detail-uitsnede). In de roze cirkel is de locatie van de Diefsteiger in Dordrecht te zien en met de pijlen is de vaarroute naar het Galgenbosch weergegeven (NA, bestandsnaam NL-HaNA_4.DEF_1.2 op www.nationaalarchief.nl, bewerkt door Dorst 2023, vakteam erfgoed).

Het is onduidelijk hoe de galg er in de periode Middeleeuwen tot en met de 16e-eeuw precies uit heeft gezien en hoeveel radstaken en schandpalen er echt stonden. Tot 1640-1647 wordt er in ieder geval op kaarten steeds een houten galg afgebeeld; soms met twee palen (afb. 1), maar vaker met drie palen die tezamen een driehoek vormden (afb. 2). Deze driehoekige galg is het meest voorkomende, afgebeelde type. Een duidelijke afbeelding van de stadsgalg op de gors is waarschijnlijk te zien op een gravure van Pieter Bast uit 1596 (afb. 3). Hierop is alleen een drieledige, houten tentoonstellingsgalg te zien, zonder andere expositiestructuren zoals radstaken en schandpalen. De afwezigheid van een bakstenen put onder de galg is mogelijk wel naar waarheid weergegeven, maar er zullen zeker ook radstaken en standpalen op deze plek gestaan hebben.

Afb. 3. Een uitsnede van een gravure van Pieter Bast uit 1596, gezien vanaf ongeveer de Veerse Dijk/ Ringdijk in Zwijndrecht in zuidelijke richting naar de stad Dordrecht. Prominent op de voorgrond is de gors Galghorde met daarop de Dordtse stadsgalg weergegeven. Er is een drieledige, houten galg te zien. Er is (nog) geen sprake van een bakstenen put en ook zijn er geen radstaken of palen te zien, maar die kunnen door de tekenaar zijn weggelaten (RAD, inventarisnr. 552_299001, bewerkt door Dorst 2023, vakteam erfgoed).

Op een waarschijnlijk natuurgetrouw schilderij van Adam Willaerts uit 1629 is te zien dat er op de gors een kleine aanlegsteiger voor de galg lag (afb. 4).

Afb. 4. Een uitsnede van een schilderij van Willaerts uit 1629 waarop de gors Galghorde vermoedelijk betrouwbaar is weergegeven. Deze heeft een kleine aanlegsteiger. De galg zelf en een vermoedelijke schandpaal zijn deels achter het zeil van de boot op de voorgrond te zien (schilderij Dordrechts Museum, foto in RAD, inventarisnr. 552_331645, bewerkt door Dorst 2023, vakteam erfgoed).

Vanaf de periode 1640-1647 wordt de galglocatie op kaarten ook wel (afwisselend) aangegeven met een bakstenen put. Dit is een type expositiegalg die vanaf de 17e-eeuw gangbaar is; mogelijk is er dus op de gors een nieuwe galg gebouwd tegen het eind van de eerste helft 17e eeuw.

Dit was in ieder geval gangbaar bij grotere steden en dergelijke galgen werden volgens een vast model gebouwd. Ze bestonden uit een gemetselde, bakstenen kuip die driehoekig of rond van vorm was. Hierop stonden drie stenen zuilen die gekroond waren door zittende leeuwen die het stadswapen vasthielden. De zuilen waren aan de bovenzijde verbonden door ijzeren staven waaraan pennen (met kettingen) bevestigd waren waaraan de lijken werden gehangen.⁵ De expositiegalgen bleven in vorm dus hetzelfde, maar dan wel vaak voorzien van een bakstenen put waarin de menselijke resten vielen wanneer zij door ontbinding "*van de galg afdruipen*". Van de Dordtse stadsgalg is ook bekend dat deze op een gegeven moment een bakstenen put had (afb. 5).

Afb. 5. Een uitsnede van een print van een kaart van Blaeu uit circa 1640. Hierop is voor het eerst een galg met bakstenen put weergegeven. Deze staat waarschijnlijk op dezelfde locatie. Wel lijkt het erop dat er sprake is van een behoorlijk mate van aangroei van de gors want de galglocatie lijkt hier niet meer direct aan het water te liggen. Naast de (nieuwe) galg is één mogelijke schandpaal weergegeven (Dordrechts Museum, RP-P- AO-14-33-1, bewerkt door Dorst 2023, vakteam erfgoed).

Van deze galg is merkwaardig maar één betrouwbare afbeelding bekend (afb. 6). Op deze tekening is, helaas nogal onduidelijk, de bakstenen stadsgalg te zien. Wel is hieruit op te maken dat er sprake is van een standaard Renaissance-type galg; een bakstenen put met drie zuilen en daarop beelden (waarschijnlijk leeuwen met het stadswapen) en stangen waaraan hier drie lijken hangen.

5 Jelgersma 1978, 12.

Afb. 6. Een tekening van een stadsaanzicht op Dordrecht, gezien vanaf de Veerse Dijk/Ringdijk in Zwijndrecht in zuidelijke richting. Deze tekening zou dateren rond 1730, maar kan op basis van het afgebeelde molentype (voorganger van de molen Welgelegen) gedateerd worden vóór 1696. Op de voorgrond zijn rechts buitendijkse gronden te zien en links een kade of dijkje dat ook al op de 16e-eeuwse kaarten is aangegeven. Hierop en -aan staan een molen en een huisje. De weergegeven molen is waarschijnlijk de standermolen die hier in 1560 of eerder is gebouwd. Op dezelfde locatie is in 1696 de achtkante stellingmolen Welgelegen gebouwd.⁶ Links achter de molen is de bakstenen stadsgalg van Dordrecht te zien (in uitsnede in detail linksboven weergegeven) (RAD, inventarisnr. 551_30014, bewerkt door Dorst 2023, vakteam erfgoed). Rechtsboven in detail is ter vergelijking de, veel beter weergegeven, Amsterdamse stadsgalg aan de Volewijk te zien, zoals getekend door Gerrit Lamberts in 1816-1820, mogelijk naar een tekening van Reinier Vinkeles uit 1741-1816 (Stadsarchief Amsterdam, afbeeldingsbestand 010097000017).

De laatste kaarten waarop de stadsgalg nog staat afgebeeld dateren uit de tweede helft van de 18e eeuw (afb. 7). De laatste kaart waarop de galg betrouwbaar is aangegeven dateert uit 1761 (afb. 7, midden). Hierop is voor de galg een klein driehoekig hoofd/steigertje aangegeven. Op een kaart uit 1766 is deze laatste ook te zien, maar is de galg verdwenen (afb. 7, rechts). Het is dus mogelijk dat de galg tussen 1761 en 1766/1767 is afgebroken.

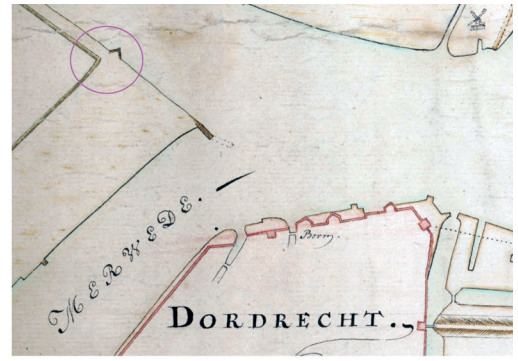
⁶ Molendatabase allemolens.nl, tenbruggencatenrs. 17710 en 01270.

Cruquius, 1731, Allard Pierson UvA, KZL I 2 A 3

gravure, 1761, RAD inventarisnr. 551_40010

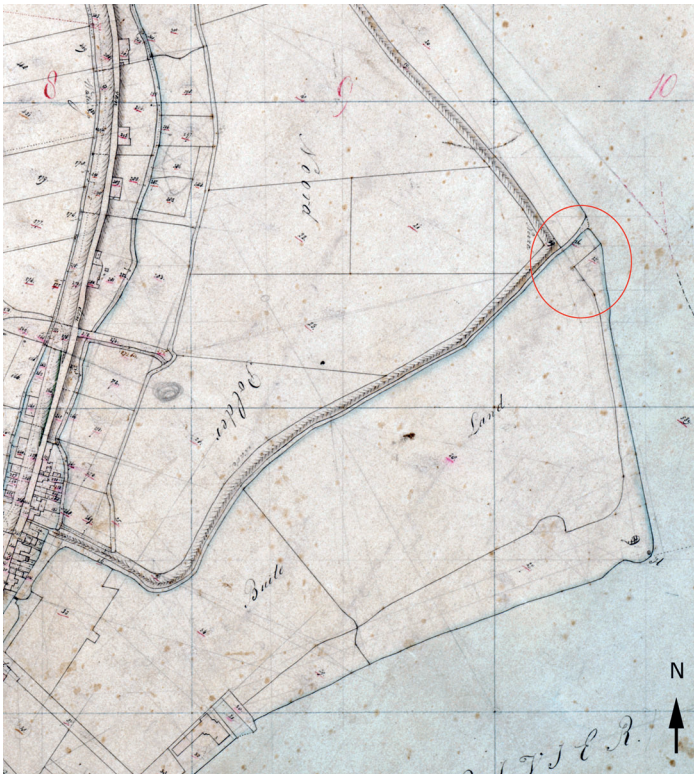

Ketelaar 1766, RAD inventarisnr. 552_260286

Afb. 7. De locatie van de stadsgalg, aangegeven als "het Gerecht" op verschillende kaarten uit de 18e eeuw. Links: een kaart uit 1731, midden: de laatste kaart waarop de galg is aangegeven, uit 1761 en rechts: een kaart uit 1766, waarop de galg niet meer is aangegeven (kaarten bewerkt door Dorst 2023, vakteam erfgoed).

Na de Franse inval in 1795 veranderde het denken over strafrecht en straffen onder invloed van de verlichte denker Cesare Beccaria. Er was sprake van een kritiek op het strenge strafrecht; dood- en lijfstraffen zouden moeten worden vervangen door vrijheidsbenemende straffen. In dit licht werd ook de stadsgalg overbodig.

Op de kadastrale minuut van 1832 is mogelijk het hoofd/steigertje dat vóór de galg lag nog wel herkenbaar (afb. 8).

Afb. 8. Een uitsnede van de kadastrale minuut uit 1832 waarop mogelijk het hoofd/steigertje dat vóór de galg lag nog herkenbaar is (rode cirkel, beeldbank cultureelerfgoed.nl: MIN08245A01, bewerkt door Dorst 2023, vakteam erfgoed).⁷

⁷ https://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/rce-mediabank/detail/a774d8a8-94d7-11e5-b5ce-d742f9d1c472/media/6eeda036-9a7f-bc28-b04d-56afbf226bf5?mode=detail&view=horizontaal&q=Zwijndrecht%20minuutplan&rows=1&page=1&fq%5B%5D=search_s_head_collection:%22Kadastrale%20kaarten%201811-1832%22&sort=order_s_objectnummer%20asc

3. De veldwaarnemingen in 1952 en 1966

In 1952 werden bij graafwerkzaamheden in de buurt van de galglocatie acht eikenhouten grafkisten gevonden. Het is onbekend waar deze graven bij zouden horen; de locatie van het Noordpark was nooit een officiële begraafplaats. Het is dus mogelijk dat het hier om de lijken van terechtgestelde misdadigers gaat.⁸ Deze zijn dan mogelijk op de locatie zelf terechtgesteld en niet, zoals lange tijd gebruikelijk, blijven hangen totdat ze zijn vergaan. Mogelijk gaat het hier dan om geëxecuteerden uit de 18e-eeuw.

De ver in de rivier uitstekende gors werd een belemmering voor de scheepvaart. In 1966 besloot Rijkswaterstaat om de gors deels weg te graven, zodat er een makkelijker te nemen bocht zou ontstaan. Ook het deel van de gors waarop de galg stond is afgegraven en daarbij zijn dus de funderingsresten aangetroffen. Volgens een krantenbericht heeft de destijds 20-jarige tekenaar van Rijkswaterstaat, dhr. J.T. Bokma, tijdens de graafwerkzaamheden in oktober de locatie van de galg gedocumenteerd en de funderingsresten getekend en gefotografeerd. Tot voor kort was hiervan, behalve één foto in de beeldbank van het Regionaal Archief Dordrecht, in de gemeente Dordrecht niets bekend (afb. 9).

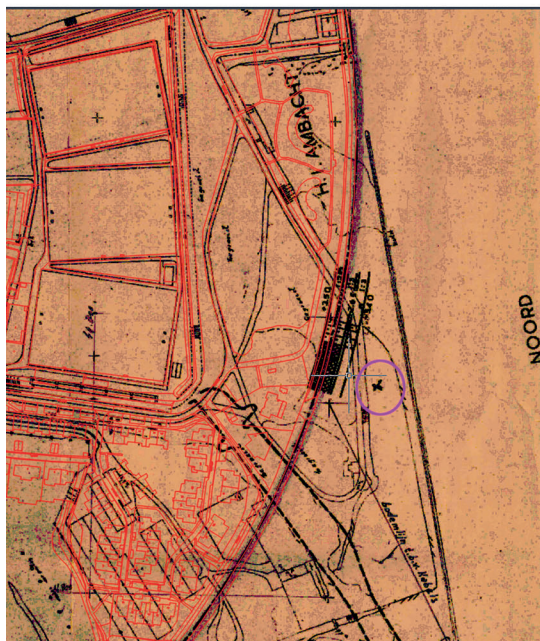

Afb. 9. Foto van enkele balken van de fundering van de Dordtse stadsgalg zoals deze is aangetroffen in oktober 1966. Waarschijnlijk een aanzicht vanaf de Noord en voorafgaand aan het geheel vrijgraven van de fundering. Rondom is veel baksteenpuin en één achtkantig, vermoedelijk natuurstenen bouwelement te zien. Dit zou mogelijk een deel van één van de zuilen van de 17e-eeuwse galg kunnen zijn (RAD, inventarisnr. 552_319402, foto vermoedelijk van dhr. Bokma, bewerkt door Dorst 2023, vakteam erfgoed).

In april 2023 werd het vakteam erfgoed benaderd door dhr. G.F.H.M. Kempenaar van Archeologie Rotterdam (voorheen het BOOR) van de gemeente Rotterdam. Bij het opruimen van het archief werd een map gevonden waarin meer informatie over deze waarneming in 1966. Hieronder waren een locatiemarkering en een tekening van de gehele fundering van de galg.

8 Zonder auteur, 2022: Dordrecht Monumenteel nr. 81, januari 2022, pagina 10.

Allereerst de locatie van de galg; deze is, vermoedelijk door dhr. Bokma, aangegeven met een kruisje (afb. 10, links in roze cirkel). Het is onduidelijk hoe nauwkeurig dit is aangegeven. Er zijn geen maten aangegeven, maar aangezien er wel sprake was van verschillende markante, landschappelijke elementen in de nabijheid, kan aangenomen worden dat de locatie vrij nauwkeurig is aangegeven. Geo-gerefereerd komt de, door Bokma gemarkeerde, locatie van de stadsgalg uit op het RD-coördinaat 105.437 / 426.372.

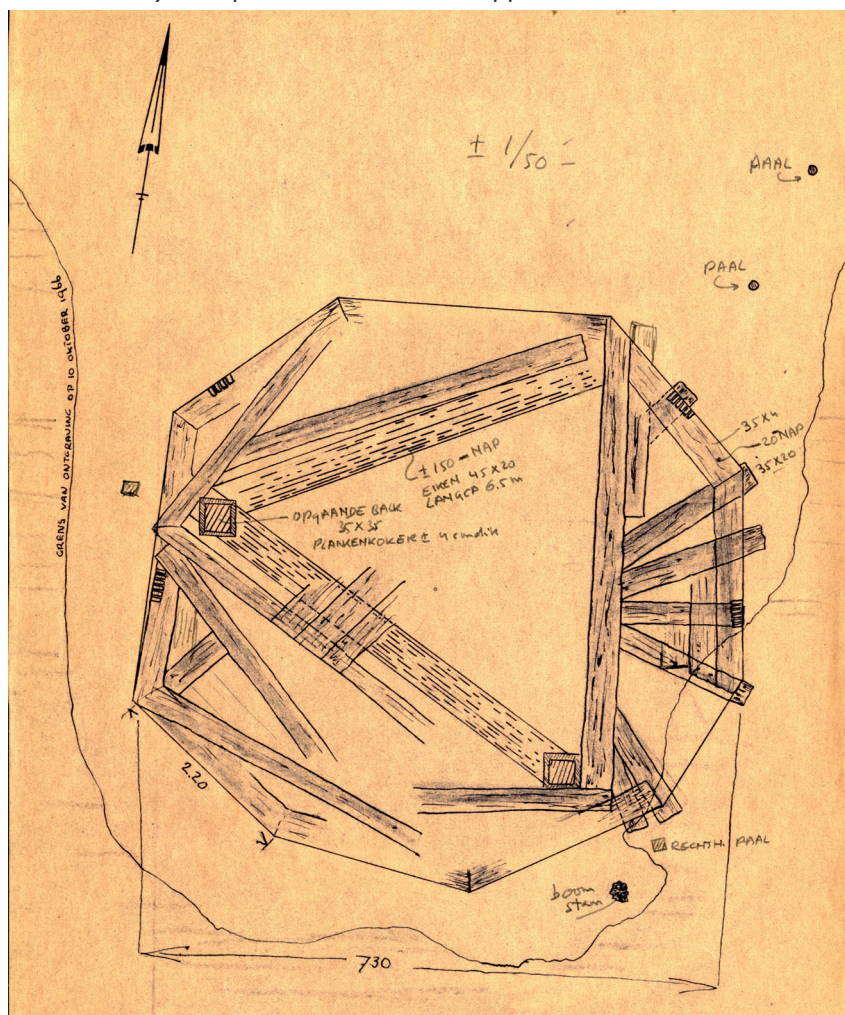

Afb. 10. Boven: een uitsnede van de kaart waarop de locatie van de waargenomen galgfundering, vermoedelijk door dhr. Bokma, is aangegeven met een kruisje (in roze cirkel). De zwarte stippellijn is het tracé van de geplande bochtafsnijding, die tot op heden de watergrens is. Onder links: een geo-gerefereerde projectie van de galglocatie. Onder rechts: de galglocatie weergegeven op een luchtfoto (gemeentelijk geo-informatiesysteem Drechtmaps, 2022). (Dorst 2023, vakteam erfgoed).

Door dhr. Bokma is een duidelijke en gedetailleerde plattegrond van de fundering opgetekend (afb. 11 en 12).

Enige aanvullende informatie van de waarneming is genoteerd in het verslag uit 1966 van de gemeentelijke dienst van Rotterdam; Verslagen Oudheidkundig Onderzoek van Gemeentewerken Rotterdam (VOOGR).⁹ De waarneming is als volgt te beschrijven, waarbij de bewoordingen uit het verslag uit 1966 in de VOOGR cursief zijn weergegeven. Er is sprake van een *"veelhoekige kespen fundering"*. Op de tekening zijn negen hoeken aangegeven, maar in het zuidelijk deel lijkt er sprake te zijn van wat onduidelijkheid; mogelijk was het hout hier niet goed bewaard, beschadigd of onduidelijk vrijgegraven. Het is daarom ook mogelijk dat dit oorspronkelijk een achthoekige structuur was. De kespen liggen op *"straalsgewijs gelegde, ruwe balken"* en op de kespen stond *"een ringvormige muur van kleine steen"*. Dit was de dus jongere, bakstenen galgput. *"Nadat later ook deze fundering verwijderd was, bleek dat eronder drie verticale houten kokers aanwezig waren, waarin palen geplaatst konden worden. Deze zijn de overblijfselen van een oudere galg, die aan de stenen voorafging."*

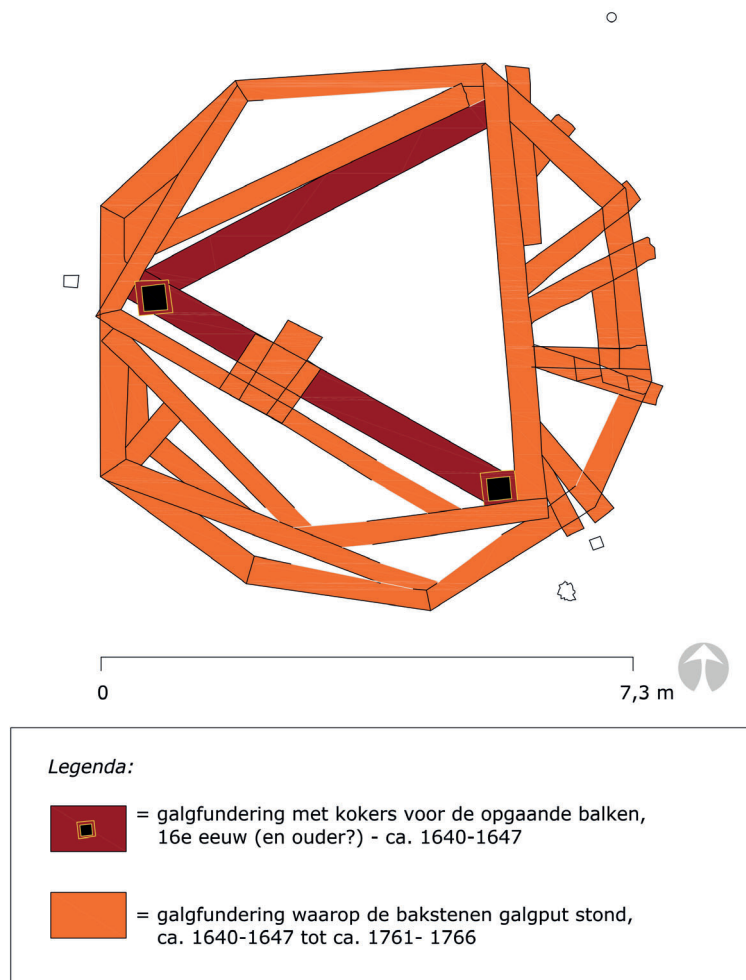
De fundering heeft een grootste diameter van 7,3 meter en hierin is, onder de kespen, een driehoek van liggende balken herkenbaar (afb. 11 en 12). Hierop zitten de drie (twee zichtbare) plankenkokers waarin opgaande balken van 35 x 35 cm staan. In de beschrijvende tekst staat dat er balken in de kokers geplaatst konden worden, maar uit de beschrijving op de tekening kan mogelijk opgemaakt worden dat deze balken hierin nog (deels) aanwezig waren (afb. 11 en 12). Dit waren de palen van het opgaande werk van de oudere galg. Dit deel van het houtwerk was van de oudere galg die op 16e -eeuwse afbeeldingen tot circa 1640-1647 is afgebeeld (afb. 3, en afb. 11 en 12). De latere galg had opgaande zuilen (van natuursteen) die op de rand van de druipput stonden.

Afb. 11. De tekening van de fundering van de stadsgalg, (vermoedelijk) getekend door dhr. Bokma, zoals waargenomen op 10 oktober 1966.

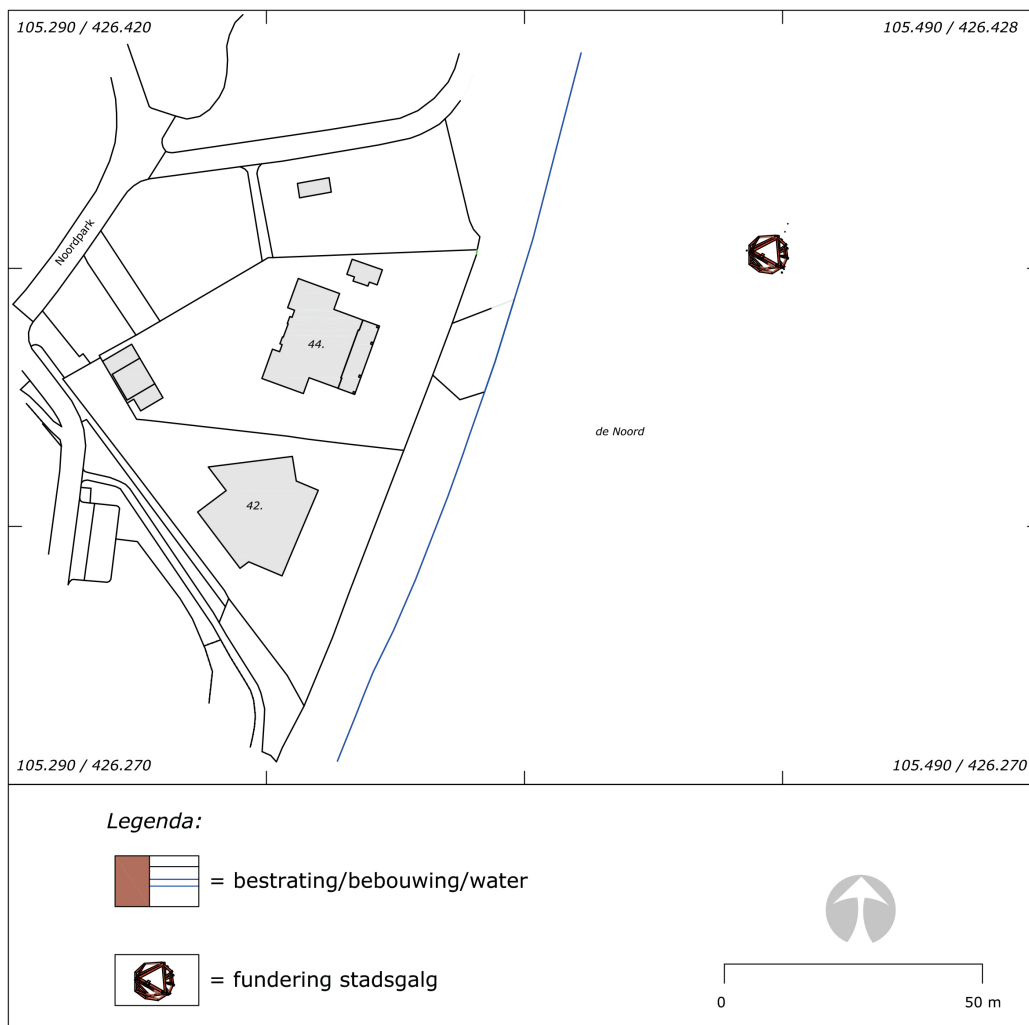
9 VOOGR 1966 III-IV. Overdruk digitaal toegestuurd d.d. 9 mei 2023 door dhr. G.F.H.M. Kempenaar, Archeologie Rotterdam, waarvoor hartelijk dank.

Op deze oudere fundering is dus later de kespenfundering gelegd, waarop de jongere, Renaissance-stijl galg met bakstenen druipput en opgaande zuilen van natuursteen is gebouwd. Er is hier dus sprake van de funderingen van twee galgen uit verschillende perioden die op dezelfde plek stonden (afb. 12). In feite zijn hiermee dus zowel de oudere, middel-eeuwse-16e-eeuwse galg als ook de 17e-18e -eeuwse galg teruggevonden. Tot slot zijn er rondom de fundering nog enkele (kleine) palen en een boomstam gezien en opgetekend.

Afb. 12. De opgetekende houtfundering waarbij de (vermoedelijke) fasering is aangegeven. De oudere galgfundering bestaat waarschijnlijk uit een driehoek van zware balken, waarvan er één hier niet te zien is omdat het onder het jongere houtwerk ligt. De derde koker voor de derde opgaande balk van de galg is op de tekening van Bokma niet aangegeven, maar deze wordt wel in de beschrijvende tekst genoemd. De reden hiervoor is onbekend. Op de oudere driehoek-fundering ligt de houtfundering van de bakstenen druipput van de galg in Renaissance-stijl uit de 17e-eeuw (Dorst 2023, vakteam erfgoed).

De locatie van de stadsgalg ligt dus vandaag de dag in de vaargeul van de Noord (afb. 13). De resten die in 1966 zijn gezien, zijn geheel vergraven. De hier gerapporteerde informatie over de fundering(en) van de Dordtse stadsgalg is dus alles wat er rest. Met de nu bijna 60 jaar later, onverwacht (weer) opgedoken documentatiemap is er toch meer informatie over de Dordtse stadsgalg boven water gekomen.

Afb. 13. De locatie van de galgfundering geo-gerefereerd en noord-gericht weergegeven op de hedendaagse kadastrale kaart (Dorst 2023, vakteam erfgoed).

Voor vragen over de bevindingen en conclusies in dit rapport kan contact worden opgenomen met dhr. M.C. Dorst, senior KNA-archeoloog van de gemeente Dordrecht, tel. (078) 770 4904.

Literatuur

Jelgersma, H.G., 1978: *Galgenbergen en galgenvelden*. De Walburg Pers, Zutphen.

Zonder auteur, 2022: De stadsgalg van Dordrecht. In: *Dordrecht Monumenteel nr. 81*, januari 2022, pagina 9-10. Tijdschrift van het Historisch informatie Punt & Documentatie- en Kenniscentrum Augustijnenhof, Dordrecht.

Zonder auteur, 1966: Verslagen Oudheidkundig Onderzoek van Gemeentewerken Rotterdam (VOOGR, 1966, IIIe en IVe kwartaal, pag. 2; Zwijndrecht. Gemeente Rotterdam (nu in archief van Archeologie Rotterdam (voorheen BOOR)).